

Plecs d'Història Local és una revista trimestral que publica articles originals de recerca i reflexió sobre història local i comarcal i en divulga la producció editorial i les activitats en l'àmbit territorial de les terres de parla catalana.

192

EDITORIAL: Els ecomuseus i els...
TEMES 1: La introducció de...
TEMES 2: Una cruïlla en moviment ...
TEMES 3: Els museus etnogràfics...
TEMES 4: Els ecomuseus i els...
PATRIMONI: L'ecomuseu de les ...
RESSENYES
TRIA DE NOVETAT
TAULELL: El I Congrés de joves ...

1
2
6
10
14
18
20
22
24

XAVIER ROIGÉ. Universitat de Barcelona

ELS ECOMUSEUS I ELS MUSEUS ETNOLÒGICS: MUSEOLOGIA SOCIAL I TERRITORI

Aquest dossier presenta una reflexió sobre la incidència de l'ecomuseologia en els territoris de parla catalana. Amb la voluntat de treballar per a les comunitats locals, els ecomuseus van néixer els anys setanta de la mà de l'anomenada *nova museologia*, per treballar amb un «territori, un patrimoni i una comunitat», segons la definició de De Varine. Paraules clau que marquen la filosofia dels ecomuseus: participatius, interdisciplinaris, de societat i de medi ambient, de caràcter social i al servei del desenvolupament local.

Més enllà del nombre més aviat reduït d'institucions que porten aquest nom (uns 400 a tot el món, 270 a Europa), els ecomuseus han estat un dels tipus de museus amb major influència en la història de la museologia, sobretot en l'àmbit local i particularment en els museus etnològics. Tot i que van néixer a França, van tenir una ràpida expansió internacional i han contribuït decisivament a la modernització dels museus. Els primers ecomuseus estaven vinculats als parcs naturals seguint el model nòrdic de museus a l'aire lliure creat el segle XIX, com el primer ecomuseu, el de les Landes, creat el 1969. Posteriorment el model ha anat diversificant-se, amb

la creació dels ecomuseus basats en antenes (una gestió integral de diferents espais d'un territori), els ecomuseus industrials i els urbans. Alhora, el model ha influenciat també els museus comunitaris de Llatinoamèrica i els museus de barri nascuts als Estats Units, tots ells amb principis socials similars (museus participatius i socials al servei de la comunitat).

Habitació que simula una habitació mortuòria, per explicar el cicle de vida. Casa Rull. Andorra. Fotografia: Xavier Roigé.

Fotografies d'un bosc al Museu Etnològic del Montseny, per assenyalar la interrelació entre el medi humà i natural. Fotografia: Xavier Roigé.

A Catalunya, les Illes i al País Valencià –com expliquen els articles de Rueda, Aguilar i Seguí– van arribar a finals dels anys vuitanta, més d'una dècada més tard que a França, coincidint amb el procés de desenvolupament de la museologia local. Encara que el nombre de museus que porten la paraula *ecomuseu* és baix (una vintena en total), és important assenyalar la forta influència de l'ecomuseologia en els museus locals creats en totes aquestes autonomies i també en el cas d'Andorra i Catalunya Nord. Per això, els diferents articles no només repassen estrictament la trajectòria dels ecomuseus, sinó també dels museus etnològics, analitzant-ne l'evolució, les temàtiques, els problemes i les perspectives futures, observant similituds i diferències en els diferents territoris. Amb la lectura de tots els textos es pot apreciar un quadre precís de la situació actual dels museus etnològics i de com aquests actuen com a espais de participació social, de desenvolupament local i de gestió del patrimoni cultural. ■

(ecomuseologia)

JOSEP MANUEL RUEDA. Investigador adscrit a l'ICRPC

LA INTRODUCCIÓ DE L'ECOMUSEOLOGIA A CATALUNYA

L'ecomuseologia a Catalunya ha tingut una gran influència, tot i que els ecomuseus que realment han reeixit han estat pocs. I els pocs que tenim no responen al model clàssic francès, de finals dels anys seixanta, aplicat als parcs regionals pel ministre de Medi Ambient del govern francès Robert Poujade, qui emprà públicament per primera vegada el terme *ecomuseum*. Nogensmenys, sí que ha tingut un pes notable en la nostra museografia.

Imatge de l'antic Museu del Montsià, ara Museu de les Terres de l'Ebre d'Amposta. Any 2006. Fotografia: Antic Museu del Montsià.

L'ecomuseologia catalana segueix uns paràmetres propis: assumeix el marc teòric del model esmentat, però no aplica el marc de gestió, perquè en el seu moment no hi havia les condicions necessàries. L'arribada de la democràcia i la corresponent creació de serveis museístics per part de les noves autoritats ho van fer possible. Per tant, no hi va haver un veritable impuls de l'ecomuseologia a casa nostra fins a la dècada de 1980.

Catalunya disposava d'un model territorial propi de museus, els anomenats museus locals i comarcals, i això explica la via per la qual es va optar. A més la Generalitat va prioritzar aquest model autòcton, que tenia un fort arrelament al territori i al nostre teixit museístic, creant la Xarxa de Museus locals i comarcals l'any 1983. De fet, els museus locals i comarcals casaven bé amb el trinomi de comunitat, territori i patrimoni que caracteritzava els ecomuseus. Per això, alguns d'aquests

museus territorials recolliran el model teòric dels ecomuseus i l'adaptaran a la seva realitat. Però primer hi va haver una tasca de difusió d'aquestes idees.

En aquest article analitzarem com es forma i evoluciona el model català d'ecomuseologia. Poc després dels primers ecomuseus francesos, la UNESCO, en la conferència general de Santiago de Xile, va crear la convenció sobre la protecció del patrimoni mundial cultural i natural (1972), que influirà en la difusió de l'ecomuseologia, per la comunió de la visió integral del patrimoni.

El final del franquisme, amb la reinstauració de la Generalitat i la creació del Servei de Museus, comportà una florida dels museus locals i comarcals, perquè per primera vegada hi va haver un suport polític, administratiu, tècnic i econòmic a aquests projectes. A les comarques barcelonines, a més, cal fer esment del paper pioner de l'Oficina de Gestió del Patrimoni de la Diputació de Barcelona.

ELS PRIMERS PASSOS CAP A UNA L'ECOMUSEOLOGIA CATALANA, ELS ANYS SETANTA I COMENÇAMENTS DELS VUITANTA. L'ARRIBADA DEL MARC TEÒRIC A CATALUNYA

El corrent de l'ecomuseologia, en l'aspecte teòric, arriba relativament aviat a casa nostra. Si al començament dels anys

El castell de Montsoriu com a principal element patrimonial del Montseny, va esdevenir als anys 80 del segle XX, objecte d'estudi del Museu Etnològic del Montseny. Fotografia: Josep Camps.

setanta tenim la primera generació d'ecomuseus francesos, al cap d'un parell d'anys es rep informació del model a Catalunya. L'any 1974 Lluís Monreal és nomenat secretari general d'ICOM en substitució de Hugues de Varine i desplega una tasca difusora dels ecomuseus. L'any 1973, juntament amb Hugue de Varines i Georges Henri Rivière, és present en un seminari sobre museus, educació i societat organitzat per la Diputació de Barcelona a Empúries i Barcelona. L'any 1975 té lloc a Barcelona el seminari *Formant tècnics de museus*, organitzat per la Diputació i amb la presència de Georges Henri Rivière, on entre la documentació proporcionada hi ha la lliçó titulada: «Un nou tipus de museu, l'ecomuseu».

En aquesta època abunden els articles que parlen d'aquest nou corrent museològic. Queda clar que els museòlegs i polítics catalans dels setanta mostraven interès per aquesta museologia i la coneixien de primera mà, cosa que explica la irrupció de museografies els anys vuitanta.

ELS ECOMUSEUS A CATALUNYA ELS ANYS VUITANTA

Una de les persones pioneres en l'ecomuseologia a Catalunya fou Eulàlia Janer, que seria cap del Servei de Museus entre l'any 1985 i el 1990. Anteriorment, però, havia formulat amb Teresa Blanch l'ecomuseu de les Valls de Ribes (1984), que no es va acabar de concretar, a excepció de tres exposicions temporals. En la seva primera etapa va difondre els principis de l'ecomuseologia.

Janer va propiciar seminaris com *El museu i la seva integració al medi natural i humà*, amb Gérard Collin, l'any 1985. Una altra conferència impulsada per ella fou *El procés de creació d'un museu local, el projecte del museu de la Camarga*, que Jean Claude Duclos va pronunciar a Barcelona i Amposta el 1986. Janer va tenir també presència internacional en el món dels ecomuseus i la Nova Museologia: va ser membre del Comitè Internacional Provisional de la Nova Museologia (1984) i el 1985 fou escollida membre del consell administratiu del Moviment Internacional per una Nova Museologia (MINOM). La Nova Museologia s'iniciaria oficialment aquest 1985.

En aquest període es produeix l'eclosió de l'ecomuseologia a Catalunya, però tal com hem dit amb un segell propi. A banda de les publicacions esmentades, la revista *Aixa* del Museu Etnològic del Montseny recull tres articles de museòlegs francesos d'aquesta tendència: Gérard Collin (1989), François Hubert (1997) i Jean Claude Duclos (2001). La Diputació de Barcelona organitza un seminari sobre patrimoni integral, cultural i natural a Gavà l'any 1992, sota el títol de *La construcció del paisatge; natura, cultura i patrimoni*. Aquest seminari s'entén perquè la Diputació de Barcelona gestionava tant la Comissió de Cooperació de Museus Locals, des de l'any 1988, com els parcs naturals provincials, entre els quals hi havia el Montseny, declarat el 1978 Reserva de la Biosfera. Malgrat tots aquests moviments no es va acabar de

consolidar mai una relació institucional entre museus i parcs naturals, sinó que relació sempre ha estat fruit d'iniciatives personals dels gestors d'ambdós àmbits.

LES PRIMERES REALITATS MUSEOGRÀFIQUES EN LA LÍNIA DE L'ECOMUSEOLOGIA

Un dels primers museus que van acollir i divulgar aquesta tendència museològica va ser el Museu dera Val d'Aran, que fou reinaugurat el 1983. En van ser directors Josep Maria Trullén i després Jusèp Boya, en contacte estret amb Jean-Claude Duclos. Jusèp Boya va esdevenir al final de la dècada de 1980 un gran divulgador de la Nova Museologia a casa nostra. Ell i Xavier Llovera, del govern andorrà, van mantenir una estreta relació amb Annette Viel, vinculada a la Nova Museologia, que publicà diferents articles i va fer diverses conferències a casa nostra.

Un altre museu avançat a l'hora d'aplicar els principis de l'ecomuseologia va ser el comarcal de la Garrotxa d'Olot, refundat també l'any 1983. Aquest museu va elaborar un projecte museogràfic revolucionari, en què la pintura paisatgística d'Olot i altres obres d'art no es valoraven només per les seves qualitats artístiques, sinó també pel valor com a testimonis i transmissors d'una època i una societat. El director, Gabriel Alcalde, va fer una labor de divulgació fonamental primer de l'ecomuseologia i després, una vegada esdevingut professor de museologia de la Universitat de Girona, de la museologia social.

El tercer museu local que es va incorporar amb força al corrent de l'ecomuseologia va ser el Museu Etnològic del Montseny d'Arbúcies, creat l'any 1983. Tanmateix, el seu origen es remunta al final dels anys setanta, arran de l'impuls d'un grup de membres de la comunitat amb voluntat de recuperar la seva identitat, que es van posar el nom de Recerques i van començar el primer recull de patrimoni. Aquest origen popular condicionà el museu durant molt temps. A partir sobretot de la inauguració l'any 1985, el seu director (l'autor d'aquest article) va fer una forta aposta per l'ecomuseologia i va fixar l'atenció en la necessària col·laboració amb el Parc Natural del Montseny. La idea era adaptar-se al model francès dels museus de primera generació. Aquí no seria l'estat ni l'administració de la Generalitat qui impulsaria una política basada en parcs naturals regionals que creen ecomuseus, sinó que el museu i el parc pactarien una col·laboració. El primer reconeixement fou l'entrada del Museu al Consell Consultiu del Montseny, ja des del moment de la creació d'aquest òrgan l'any 1990. La signatura d'un conveni al cap de pocs anys en va ser la culminació.

També van fer una aposta important en aquesta línia el Museu del Montgrí i del Baix Ter (reformulat l'any 1983) amb Joan Surroca i Enric Torrent, i el Museu de les Terres de l'Ebre d'Amposta (també renovat l'any 1983), dirigit enèrgicament

(ecomuseologia)

per Àlex Farnós. L'any 1983 va ser notable perquè el Servei de Museus de la Generalitat de Catalunya creà la Xarxa de Museus Locals i Comarcals de Catalunya i tots aquests centres van passar a formar-ne part, cosa que els obligà a modernitzar-se per ser-ne membres. L'efecte renovador de la Xarxa al país fou notable.

Tanmateix encara no hem parlat dels centres que es van constituir com ecomuseu. El primer ecomuseu català fou l'Ecomuseu de Delta de l'Ebre, inaugurat l'any 1989, que acabà sent un centre d'interpretació del Parc Natural del Delta. Altres ecomuseus que no van reeixir, a banda del ja esmentat de les Valls de Ribes, van ser el de l'Alta Ribagorça el 1988 i el de la comarca d'Osona el 1989.

El 1995 es creà l'ecomuseu dels Ports d'Horta de Sant Joan, dirigit per Joan Abella, que després d'un bon inici es va esmortir en l'aplicació de model teòric.

Ara bé, l'ecomuseu per excel·lència de Catalunya és el de les Valls d'Àneu. Aquest museu és fruit d'una proposta inicial de Ferran Rella i Cisco Farràs, a la qual Llorenç Prats dotà d'un potent projecte antropològic ben vertebrat, que ha estat la base

del seu èxit. Jordi Abella va participar en aquesta fase inicial, n'executà la concreció real i va iniciar la gestió que portà al museu a un nivell d'excel·lència notable.

El museu avui en dia és referent a tot el Pirineu i ha estat àmpliament guardonat. L'any 1995 obtingué el Premi Nacional de Cultura Popular concedit per la Generalitat de Catalunya. El 1998 fou nominat al Premi Museu Europeu de l'any. El 1999 va rebre el Premi del Ministeri de Medi Ambient per la contribució a la conservació dels espais naturals protegits a Espanya. El 2010 va obtenir el Premi extraordinari de museologia de l'Associació de Museòlegs de Catalunya. I finalment l'any 2020 rebé la Creu de Sant Jordi per la seva trajectòria. Per tant, és un dels museus més prestigiosos del país.

L'any 1996 va néixer l'ecomuseu urbà de Rubí, seguint la tendència dels ecomuseus urbans francesos com el de Fresnes (1976), que corresponia als ecomuseus francesos de tercera generació, però que arribà molt tard a casa nostra. El projecte no va acabar de reeixir.

Finalment la celebració del I Congrés de Museus Locals i Comarcals l'any 1989, a Arbúcies (Museu Etnològic del Montseny) i Olot (Museu Comarcal de la Garrotxa), representa el zenit d'aquesta museologia a casa nostra.

La brillantor que havia tingut l'ecomuseologia a Catalunya es va apagar i va donar pas a la museologia social. Amb els nous temps, els museus més significatius que havien abraçat l'ecomuseologia es decantaren cap a la museologia social i l'any 2011 van crear l'Associació de Museus de Territori i Societat, que reivindicava la funció social dels museus als seus territoris.

Altres països com el Canadà, en canvi, revitalitzarien l'ecomuseologia per fer front als efectes de la globalització i reivindicar allò local i el museu com a ens de desenvolupament local.

CONCLUSIONS

Catalunya té una tradició pròpia de museus territorials, locals i comarcals, que s'inicia a finals del segle XIX. L'ecomuseologia francesa s'implanta a finals dels anys seixanta i començaments dels setanta del segle XX. Aquest corrent més activista i que té més en compte el ciutadà, el territori i el patrimoni s'introdueix a Catalunya pràcticament en temps real. Els nostres museòlegs i polítics aviat en són coneixedors. Els anys vuitanta, ja amb la democràcia plenament establerta i amb la Generalitat reinstaurada, es comencen a dur a terme els primers projectes museístics que responen a aquest corrent. Tanmateix el model no és estrictament el francès, sinó que s'adapta a la realitat dels museus locals i comarcals. Això és fàcil perquè només cal substituir els parcs naturals per la comarca o el municipi com unitat territorial de treball. També es fan els primers esforços per vincular les dues realitats patrimonials (parcs i museus, patrimoni natural i cultural).

Museu Çò de Joanchiquet. Musèu dera Val d'Aran. Any 2006. Fotografia: Josep Manuel Rueda.

Aquestes realitats museístiques inicials són possibles perquè per primera vegada aterren en aquests museus persones amb formació universitària, i també perquè el Servei de Museus de la Generalitat i l'Oficina de Patrimoni de la Diputació de Barcelona obren vies de suport econòmic i tècnic que ho fan

Exhibició de l'ofici de cisteller a l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu. Esterri d'Àneu. Any 2005. Fotografia: Ecomuseu de les Valls d'Àneu

possible. El Servei de Museus crea la Xarxa de Museus Locals i Comarcals de Catalunya, que serà fonamental perquè els nous corrents museològics circulin per tot el país. Tot i que les institucions creen un marc favorable per al desenvolupament, seran els museus mateixos els que assumiran els postulats de l'ecomuseologia, en un clar moviment des de la base.

A finals dels anys vuitanta és evident l'esgotament del model. L'ecomuseologia havia estat bàsicament un moviment extrametropolità o rural i la creació dels Museus Nacionals arran de la Llei de Museus de 1990, que capta bona part dels recursos de la Generalitat, representa una davallada del model. Alguns museus substitueixen aquest marc teòric pel de la museologia social, que manté, però, fortes connexions amb l'ecomuseologia i la Nova Museologia. La creació de l'Associació de Museus de Territori i Societat és una prova d'aquest viratge. El Pla de Museus actual (2018) del Govern català, impulsat per Jusèp Boya, sanciona definitivament aquest corrent museològic. Avui dia és difícil trobar un museu, de la mena que sigui, que no es defineixi com a social.

L'ecomuseologia a casa nostra transformà els museus locals i comarcals, perquè va proporcionar el marc teòric en el qual s'emmarcaren les noves museografies que s'implantaren. Els anys setanta teníem uns museus territorials obsolets i ròncs, i l'ecomuseologia va ser el fonament teòric per revitalitzar-los. Aquesta museologia va assolir també un gran prestigi entre les administracions locals. A banda de les noves administracions democràtiques, una nova fornada de museòlegs s'identificà amb aquesta manera de fer i va contribuir a la transformació i modernització dels nostres museus. L'aparició o expansió de nombrosos museus i empreses de museografia en aquests anys és testimoni de la vitalitat del sector.

El món acadèmic també ha girat la mirada cap aquest fenomen. Els primers van ser Gabriel Alcalde des de la Universitat de Girona i Llorenç Prats des de la de Barcelona. En els darrers temps ha estat l'antropòleg i museòleg Xavier Roigé, de la Universitat de Barcelona, qui ha estat i continua revisant aquest període. ■

Bibliografia

G. ALCALDE; J.M. RUEDA, «Ecomuseology and local museums in Catalonia (Spain). Influences and coincidences during the 1975-1985 period», en Sergio LIRA i Peter DAVIS (ed.), *1st. International Conference on Ecomuseums, Community Museums and Living Communities*. Seixal (Portugal): Green Line Institute, 2012.

E. JANER; F. MIRALLES, «El Ecomuseo, renovación museológica», *Estudios Pro-Arte*, 3 (1975), p. 86-91.

J.M. RUEDA, «Població autòctona i protecció d'espais naturals», *Medi Ambient. Tecnologia i Cultura*, 23 (1999), p. 33-43.

H. DE VARINE-BOHAN, «El museu al servei de l'home i del desenvolupament», *Artilugi*, 6 (1978), p. 3-7

(ecomuseologia)

JOSEP V. AGUILAR I JOAN SEGUÍ. Conservador i director de L'ETNO, Museu Valencià d'Etnologia

UNA CRUÏLLA EN MOVIMENT: MUSEUS, ECOMUSEUS I ETNOLOGIA AL TERRITORI VALENCIÀ

EL CONTEXT

No hi ha encara a l'abast un estudi que situe com cal la història dels museus al País Valencià. Tampoc existeix, en negre sobre blanc, un treball amb perspectiva històrica al voltant dels museus valencians amb col·leccions etnogràfiques. Els darrers anys, però, s'han publicat diversos articles que han aclarit el panorama (Llop, 1995; Martínez, 2006; Cruz *et al.* 2006; Cruz i Seguí, 2015). És basant-se en aquests treballs que es pot citar un precedent clar, el Museo de Etnografía y Folklore que va impulsar Maximilià Thous a l'Ajuntament de València¹ a l'inici de la dècada dels trenta, a partir d'una proposta feta per Blasco Ibáñez deu anys abans (Martínez, 2006). En aquest període, el d'etnografia era un tipus de museu que, probablement, s'haguera estès ràpidament per terres valencianes (Rovira cita una proposta per a Alzira en 1932), si no fos pel drama de l'esclat de la Guerra Civil. L'ambient ideològic que va envoltar la proclamació de la Segona República ho propiciava. La cultura del poble, la cultura anònima, entrava a l'agenda del govern republicà, que va impulsar, per exemple, la fundació del Museo del Pueblo Español en 1934 (Fernández Paz, 2008), a partir del precedent del Museo del Traje Regional e Histórico (Barañano i Cátedra, 2005). Aquest impuls va trobar rèpliques arreu de l'Estat,² la majoria de les quals serien malbaratades per la guerra. Així, cal assenyalar que entre les primeres accions que les autoritats franquistes prengueren en ocupar la ciutat de València hi va haver la de liquidar el museu etnogràfic municipal (Martínez, 2006).

A terres valencianes res més es va saber sobre museus d'etnografia fins ben avançada la dictadura. Així, entre finals dels anys seixanta i principis dels setanta apareixen dos projectes pioners quant a l'etnografia en l'àmbit museístic. Un és el Museu Escolar Agrícola de Puçol, que naix en l'escola d'una partida rural d'Elx (el Baix Vinalopó); i el segon és el Museo Agrícola y de Costumbres de Benissoda (la Vall d'Albaida), una xicoteta localitat d'economia bàsicament agrícola. En cap cas aquest ressorgiment ve de la mà d'una acció política o acadèmica. Al contrari, van ser iniciatives de personatges no especialistes en l'antropologia, però honestament preocupats per la pèrdua dels sabers i les tecnologies populars. No fou fins als anys huitanta que es concretaren iniciatives institucionals i impulsades amb una intenció més acadèmica. Així,

Casa del Cortijo. Seu de l'Ecomuseo de Aras de los Olmos. Fotografia: Ajuntament d'Aras de los Olmos.

en 1983, l'antropòleg Joan Francesc Mira va trobar el suport de la Diputació de València per a crear el Museu d'Etnologia, que esdevindrà l'actual L'ETNO. De la mateixa època són les iniciatives de la Diputació i de l'Ajuntament de Castelló (1982 i 1985) per a crear sengles museus etnològics. La dècada dels noranta i els primers anys del segle XXI seran molt prolífers en museus etnològics: se n'obriran més de seixanta (Cruz *et al.*, 2006).

TERRA DE MUSEUS

El panorama dels museus al País Valencià no ha deixat de créixer els darrers anys.

Segons dades del Ministeri de Cultura, en 2020 tenia un total de 239 museus i col·leccions museogràfiques reconegudes, una de les xifres més elevades de l'Estat. Igualment ben posicionat es manté el territori valencià quan es creua el nombre de museus amb el d'habitants, amb 5 per cada 100.000 habitants, per damunt de comunitats com Catalunya o Madrid (DD.AA, 2020). En aquesta situació, no sembla exagerat referir-se al territori valencià com a *terra de museus*, almenys dins del context estatal. Si ens centrem en els etnològics, aquests representen el 22,6 %. I cal afegir-hi els arqueològics, els històrics i les cases-museu que també tenen col·leccions etnogràfiques, cosa molt habitual als museus locals. A més, la mateixa definició de la nostra disciplina fa que tipologies específiques, com els de festes (n'hi ha, almenys, vuit de moros i cristians), o instal·lacions vinculades a una activitat (un celler, una fàbrica o un molí), es puguen incloure *de facto* en aquesta categoria.

Més enllà de les xifres, repassem breument dues qüestions vinculades al món dels museus etnològics valencians: una categoria, els ecomuseus, i una dinàmica de funcionament, el treball en xarxa.

ELS ECOMUSEUS

Pel que fa als museus que es presenten com a ecomuseus, el panorama valencià sembla pobre. Oficialment, sols hi ha reconegudes dues institucions sota aquesta categoria: l'Ecomuseo de Bicorp (la Canal de Navarrés) i l'Ecomuseo de Aras de los Olmos (els Serrans). El primer gira al voltant de l'important patrimoni de l'art rupestre de l'arc mediterrani de la península Ibèrica present a la zona com a principal atractiu. A açò se li afegeix un ric patrimoni etnogràfic, amb particularitats com les cases-cova i altres atractius de tipus paisatgístic (Pascual *et al.*, 2018). Tot s'articula a partir del Centro de Interpretación del Patrimonio. El d'Aras de los Olmos és una proposta molt consolidada que té la seu a la Casa del Cortijo, la qual alberga una proposta monogràfica sobre l'apicultura. La torre islàmica del segle x, el paisatge cultural dels horts tapiats d'època morisca, un jardí botànic i els elements comunals (forn, llavador), completen l'oferta.

Cal fer menció a un altre projecte d'ecomuseu que, malgrat no estar reconegut, s'ha dissenyat amb la voluntat de respondre al perfil d'aquesta figura. És l'Ecomuseu Vernissa Viu (la Safor), que té com a objectiu la recuperació del patrimoni local i promoure la gestió sostenible i respectuosa del territori dels cinc pobles que abasta. És un projecte impulsat per un col·lectiu cultural i en formen part associacions, socis i voluntaris, però sense cap implicació institucional estable.

Fet i fet, un total de tres és poca cosa. Aquesta escassa rellevància està, cal dir, en consonància amb la resta de l'Estat. Així, Vilanova parla de només quaranta instal·lacions que es presenten com a ecomuseu a Espanya, concentrades sobretot

Pel que fa als museus que es presenten com a ecomuseus, el panorama valencià sembla pobre. Oficialment, sols hi ha reconegudes dues institucions sota aquesta categoria: l'Ecomuseo de Bicorp (la Canal de Navarrés) i l'Ecomuseo de Aras de los Olmos (els Serrans).

a Catalunya, Andalusia i Castella i Lleó, tot i que reconeix que altres seixanta poden estar inspirades en el concepte (2014, p. 53). Per al cas valencià caldria fer una recerca més acurada que la que ens ha permès aquest article per esbrinar les raons de l'aparent fracàs del model d'ecomuseu. El mateix Vilanova (2014) ja apunta unes perspectives d'anàlisi interessants: la vinculació amb el turisme cultural d'interior; la relació amb la identitat local; l'escàs interès del públic per l'oferta dels museus etnològics, on sol encaixar l'ecomuseu, i el fet de ser un model basat més en la idea d'exposició que no en la d'una museologia participativa i social. Podem avançar que aquest darrer punt és clau en el cas valencià, sobretot si el comparem amb exemples més consolidats de França o Itàlia. Seria aclaridor analitzar la implicació (escassa?) de les comunitats locals amb els ecomuseus valencians, així com la seua relació amb els agents, públics i privats, que tenen responsabilitats o actuen sobre el territori. El resultat ens podria donar pautes per dissenyar estratègies de futur.

UNA ESTRATÈGIA: EL TREBALL EN XARXA

La problemàtica que afecta els museus locals en general i els etnològics valencians en particular ha estat tractada en alguns llibres i articles (Santacana i Llonch, 2008; Aguilar, 2008). És un lloc comú referir-nos a la col·laboració entre els museus locals com una de les estratègies per enfrontar-se a algunes de les carències. Però aquest enunciat sol quedar en una declaració benintencionada que dorm en articles que analitzen el panorama museístic. Poques són les actuacions reals i efectives per materialitzar-la. Atenent açò, L'ETNO

(ecomuseologia)

va proposar a la Diputació de València, en 2017, la creació d'una Xarxa de Museus Etnològics Locals. La resposta, favorable, va ser immediata i en sis anys s'hi han adherit trenta-un museus. Després de dècades de tirar endavant projectes de col·laboració bilateral entre L'ETNO i alguns museus locals, vam veure que havia arribat el moment de crear una eina per consolidar les nostres actuacions i establir un mecanisme de participació estable. Ara bé, el primer que vam tindre clar era que calia fugir d'estructures de funcionament complicades. S'han portat a terme actuacions a diferents nivells:

- **La formació.** Gran part del personal que gestiona els museus no té formació en museologia. És habitual que la persona que porta l'arxiu o la biblioteca, o l'agent de desenvolupament local, s'encarregue també del museu. Açò ens ha portat a organitzar jornades de formació per donar-los eines que els permeten exercir una gestió bàsica. Els temes s'aborden sempre pensant en la realitat de mitjans personals i econòmics de què disposen, descartant grans plantejaments inaplicables que no generen més que frustració. S'han abordat temes com les exposicions temporals, l'ús de les xarxes socials, la conservació preventiva, la didàctica o les relacions entre el museu i la comunitat local.
- **Les subvencions.** A la fi, la manera més directa d'ajudar a la supervivència dels museus locals és donar-los ajuda econòmica. Per això hem instaurat una línia estable de subvencions orientades a la renovació de les museografies, la investigació etnològica, la difusió i, especialment, la realització d'activitats culturals, com ara tallers didàctics, cicles d'actuacions o visites guiades. Pretenem que els museus estiguen vius i que es transformen en punts nuclears de la vida cultural del municipi.
- **L'intercanvi de materials.** Aquesta és una de les vessants més actives del funcionament de la xarxa. L'intercanvi de material expositiu és una pràctica que estalvia molts diners a l'hora de millorar les exposicions o fer-ne de noves. També és interessant el tema de les donacions d'objectes. Els museus locals solen rebre ofertes de donacions que no poden acceptar per incapacitat de gestionar-les, o bé que no encaixen en les seues col·leccions. Aleshores s'ofereixen a altres museus que puguin estar interessats. Açò ha permès que no es perden les donacions, i alhora alguns museus han pogut completar els seus fons.
- **Oferta d'exposicions itinerants.** Són una molt bona opció a l'hora d'aconseguir que el públic local torne al museu. L'ETNO disposa d'una cartera de mostres itinerants que, de franc, es munten als museus que ho sol-

liciten. Són de dos tipus: versions adaptades d'algunes produccions temporals de L'ETNO, o bé produïdes *ex professo* per a la itinerància. L'experiència del programa és molt positiva, perquè milers de persones les visiten.

- **Una nova experiència.** Vam veure interessant fer una actuació col·lectiva que materialitzara públicament la col·laboració entre els museus, i el projecte acordat va ser la producció d'una exposició itinerant per al 2024. Versarà sobre les pràctiques de la societat tradicional que hui qualificariem de sostenibles, moltes de les quals estan sent reivindicades: la reutilització, el reciclatge, l'intercanvi de béns i serveis o la gestió dels recursos comunals. Els museus etnològics solen ser els dipositaris de les formes d'actuar d'unes comunitats que, en alguns aspectes, eren sostenibles *avant la letre*. Més que el contingut en si, el més interessant és l'experiència del treball conjunt. De

Ecomuseo de Bicorp. Centro de Interpretación del Patrimonio.
Fotografía: Ajuntament de Bicorp.

fet, l'exposició anirà acompanyada d'una altra de paral·lela que explicarà el procés de producció: serà una mena de meta-exposició, una exposició sobre l'exposició.

A TALL DE CONCLUSIÓ

Vist en termes generals, l'ecosistema dels museus etnològics valencians no és gaire diferent del que trobem a la resta de l'Estat espanyol. Són molt nombrosos i diversos en contingut i estan relativament mal dotats de personal i pressupost. El format ecomuseu, malgrat ser conegut, no ha estat de moment assumit ni desenvolupat en tot el seu potencial per administradors i tècnics. El que hi ha són intents molt dignes, cal dir-ho, que cal continuar ajudant i desplegant.

Hi ha també espai per a l'optimisme. El format en xarxa, almenys a la província de València, està funcionant. Vehicula diners, formació i, a poc a poc, algun projecte col·lectiu. Caldria estendre'l, i caldria la concurrència absolutament necessària de la Generalitat Valenciana i la seua Conselleria de Cultura. El futur dels museus etnològics locals, incloent-hi el format d'ecomuseu, pot ser rellevant per a les comunitats locals més enllà de la seua funció turística, de documentació i preservació del patrimoni. Les actuals dinàmiques demogràfiques del món rural suposen que les comunitats es refan i es transformen,

Detall d'una exposició al Centro de Interpretación del Patrimonio. Ecomuseo de Bicorp. Fotografia: Ajuntament de Bicorp.

fent-se més complexes i heterogènies, context en el qual els museus tindran l'oportunitat de presentar-se com a espais d'acció i participació de proximitat per a la ciutadania. ■

Bibliografia

- J. AGUILAR (2006), «Museus locals i etnologia», *Revista Valenciana d'Etnologia*, 1, p. 7-20.
- A., BARAÑANO; M. CÁTEDRA (2005), «La representación del poder y el poder de la representación: la política cultural en los museos de antropología y la creación del Museo del Traje», *Política y Sociedad*, 42, p. 227-250.
- J. CRUZ; C. DOMÉNECH; E. LLAMAS (2006), «Vitrines valencianas: aproximació als museus valencians d'etnologia», *Revista Valenciana d'Etnologia*, 1, p. 21-38.
- E. FERNÁNDEZ DE PAZ (2008), «El futuro Museo Nacional de Etnografía: una balanza descompensada entre ciencia y política», en X. ROIGÉ i E. FERNÁNDEZ DE PAZ (eds.), *El futuro de los museos etnológicos, consideraciones introductorias para un debate*.
- R. MARTÍNEZ (2006), «A la recerca del museu identitari. Patrimoni etnològic i consciència nacional en la museografia etnològica valenciana», *Revista Valenciana d'Etnologia*, 1, p. 55-72.
- F. LLOP (1995), «Museos y colecciones museográficas permanentes de carácter etnográfico en la Comunidad Valenciana», *Anales del Museo Nacional de Antropología* II, p. 271-281.
- A. PASCUAL; T. MARTÍNEZ; S. MOLLÁ (2020), «El Ecomuseo de Bicorp, una apuesta de futuro. Bicorp, nuestro modelo de gestión del arte rupestre a través del Centro de Interpretación», en J. A. LÓPEZ MIRA i J. M. SEGURA MARTÍ (coord.): *Actas del congreso El Arte*

Rupestre del Arco Mediterráneo de la Península Ibérica. 20 Años en la Lista del Patrimonio Mundial de la Unesco. Ajuntament d'Alcoi i Direcció General de Cultura i Patrimoni (Generalitat Valenciana), p. 301-304.

X. ROIGÉ (2015), «Los museos etnológicos en Catalunya. Perspectivas, retos y debates», *Revista Andaluza de Antropología*, 9, «La Representación de la Culturas en la Museología Antropológica del Estado Español». Universidad de Sevilla, p. 76-104.

A. ROVIRA i MARÍN (2003), «El Museu Municipal: gran desconegut dels alzirencs» en *Associació Cultural Falla Pere Morell*. Alzira, p. 3-4.

J. SANTACANA; N. LLONCH (2008), *Museo local: la cienicienta de la cultura*. Gijón: Ed. Trea.

O. VILANOVA (2014), «Ecomuseologia: d'identitats i territoris. Un museu més enllà del museu» *Her&Mus* 15, vol. IV, núm. 11, p. 50-56.

Notes

1. El 1931 l'Ajuntament de València va proposar la creació d'un arxiu que seria la base del Museo de Etnografía y Folklore de Valencia (Martínez, 2006, p. 65-66).
2. El projecte del Museu Folkloric de Catalunya, per exemple, fou impulsat en 1934 (Roigé, 2015).

(ecomuseologia)

ALBERT FORÉS GÓMEZ. Director del Museu Marítim de Mallorca

ELS MUSEUS ETNOGRÀFICS A LES ILLES BALEARS. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

La realitat museística de les Balears és complexa i precària. Només se salven de la precarietat els grans museus que, o bé són estatals, o bé són privats o tenen la fórmula jurídica de fundació. La situació s'agreuja si parlem d'ecomuseus, museus o col·leccions etnogràfiques. En total, trobem divuit centres que compten amb alguna col·lecció etnogràfica: tretze a Mallorca, dos a Menorca, dos a Eivissa i un a Formentera. De tots aquests, només dos (el Molí d'en Fraret, que acull la secció etnogràfica del Museu d'Història de Manacor, i Els Calderers) gaudeixen del reconeixement com a museus d'acord amb la Llei de museus de les Illes Balears (Llei 4/2003 de 26 de març), mentre que la resta d'espais no compleixen els mínims requerits. Tanmateix, aquests altres espais es poden concebre com a museus o col·leccions si apliquem els criteris que assenyala Lourdes Melis (2021): comptar amb una mínima museografia, disposar d'un horari d'obertura, tenir una col·lecció mínimament ordenada i disposar de personal. Amb tot, els museus de les Balears encara estan poc estudiats, a excepció d'alguns treballs recents (Melis, 2021; Moreno, 2023). En aquest article descriurem els diferents centres que d'alguna manera o altra parlen de les diferents expressions etnogràfiques que trobem a les nostres illes, per després reflexionar sobre la situació d'aquests museus.

Eines de mestres d'aixa, en concret del darrer mestre del port, Ignasi March. Fotografia: Museu Marítim de Mallorca.

MUSEUS ETNOGRÀFICS A MALLORCA

Troblem col·leccions etnogràfiques a diferents espais, des de molins fins a cases senyoriales, cases de pagès o possessions, tots ells amb una arquitectura incomparable. La majoria són municipals i mostren una petita col·lecció d'objectes, normalment relacionats amb la vida rural de la zona, on es vol destacar la singularitat del municipi. El seu estat de catalogació depèn en bona part de la capacitat del tècnic multitasca que gestiona l'espai, de manera que la dignitat de la col·lecció i la seva contextualització dependran, en molts casos, de la destresa d'aquesta persona a l'hora de gestionar-la i d'altres factors aliens.

En molts casos les col·leccions etnogràfiques formen part d'un d'espai on hi ha altres col·leccions o manifestacions culturals del municipi.

Els espais són els següents:

1. **Fundació Cosme Bauçà (Felanitx).** La seva col·lecció ha estat reconeguda pel Consell de Mallorca. Té l'origen en el llegat de mossèn Cosme Bauçà i està formada per documents, llibres, fotografies, peces arqueològiques i monedes. La secció etnogràfica és la més destacada; la formen eines de la pagesia i dels oficis de fuster i ferrer, complementades amb estris domèstics.
2. **Centre d'Interpretació de Son Real.** Tot i no ser un museu, es tracta d'un centre vinculat a la possessió de Son Real, una de les més grans de Mallorca. S'hi pot gaudir d'un recorregut per la quotidianitat d'una possessió activa fins a finals del segle xx, on podem conèixer com eren l'agricultura, la ramaderia, la caça, la gestió de la posidònia o el contraban. El recorregut s'acompanya de diverses escenificacions i peces sonores que ens ajuden a imaginar-nos aquest passat agrícola i ramader. La visita té trets de l'ecomuseologia, ja que ens ajuda a entendre com era el passat agrícola i ramader de la finca, la seva relació amb l'entorn i les vies d'explotació futures, que es plantegen des del present. Actualment és gestionada pel Govern balear. Tota la producció és ecològica. També serveix per a la formació de professionals en la gestió de recursos naturals i la recerca arqueològica, ja que a la finca hi ha un conjunt de jaciments prehistòrics que arriben fins a la mar.

3. **Col·lecció Romanya (Santa Maria).** Ubicada al celler del mateix nom, ens mostra diferents estances on es pot conèixer el treball vitícola i la seva relació amb diferents oficis vinculats. A més, conté una col·lecció de carruatges.
4. **Els Calderers (Sant Joan).** Es tracta d'una possessió del segle XVIII-XIX, amb orígens al segle XIII. El recorregut per la possessió i les diferents estances de la finca ens facilita la visió de com era una gran finca productiva al mig del Pla de Mallorca, regentada per la noblesa, amb tot d'elements que la caracteritzaven (espais de reunió, espais per a la cura del bestiar i altres per a la producció cerealística i vitícola).
5. **Museu del Fang de Marratxí (Sa Cabaneta).** Ubicat en un antic molí fariner del segle XVIII, té una bona col·lecció de siurells i altres elements de terrissa, de la quotidianitat mallorquina. Mostra la tradició terrissaire de Marratxí, on es troba la concentració més gran de tallers de l'illa, i suposa una bona porta d'entrada a la cultura del fang.
6. **Molí d'en Fraret, secció etnogràfica del Museu d'Història de Manacor.** Situat al molí que li dona nom, aquest espai té l'experiència i el bagatge del Museu d'Història de Manacor, un espai museístic de referència a l'illa tant pel que fa a la recerca històrica com a la dinamització sociocultural del municipi. A la secció etnogràfica, trobem una bona col·lecció d'objectes relacionats amb l'agricultura i el processament del blat, acompanyats de diorames que escenifiquen la vida tradicional.
7. **Museu d'en Garleta (Palma).** Situat en un dels barris més gentrificats de Palma, Santa Catalina, el gestiona l'Associació d'Amics dels Molins de Mallorca. A l'espai podem observar diferents models de molins fariners i de vent.
8. **Museu de la Llata i col·lecció etnogràfica de la Torre de Canyamel (Capdepera).** S'hi explica quina ha estat la importància de la llata al llarg del temps en aquest municipi del nord llevantí. S'hi poden observar objectes com paneres, capells i estores, acompanyats d'un conjunt de panells que n'expliquen el procés d'elaboració i la funció.
9. **Museu de Muro.** Ubicat a una casa de la noblesa rural, Can Simó, del segle XVII, és la secció etnogràfica del Museu de Mallorca i té l'objectiu de mostrar els oficis tradicionals de l'illa. Les dependències, mobiliari i estris són característics d'una casa de classe social alta de la part forana. No es troba en les millors condicions de visita i conservació, tot i que en els darrers mesos s'ha anunciat una reforma en profunditat per dignificar un espai que ha de ser de referència.

10. **Museu Es Celler de Cabrera.** Es tracta d'un edifici construït enmig de l'illa. Com succeeix en altres espais, no només hi trobem una col·lecció de caràcter etnogràfic, sinó que també s'hi tracten altres aspectes com el medi ambient o l'arqueologia. Cal fer esment de la secció etnogràfica centrada en els oficis vinculats a la mar, amb una petita mostra d'ormejos de pesca, on destaca un gànguil.

11. **Museu Marítim de Mallorca (Sóller i Palma).** Compta amb dues seus. La primera és el Museu de la Mar al Port de Sóller, que té un bon conjunt d'eines de mestre d'aixa, vinculades a la nissaga March, i ormejos vinculats a la pesca tradicional. Ofereix una museografia renovada, amb diversos elements acompanyats d'un documental que ens faciliten la comprensió de com ha canviat la vida al Port de Sóller en els darrers dos-cents anys. La seu de Palma té una museografia que està en procés de treball, però ja es pot gaudir d'un conjunt d'embarcacions tradicionals i un taller de mestres d'aixa (Forés, 2020, 2022; DD.AA., 2020).

Recreació dels treballs a l'era de batre. Molí d'en Fraret, secció etnogràfica del Museu d'Història de Manacor, Mallorca. Fotografia: Museu d'Història de Manacor.

ECOMUSEUS A MALLORCA

A Mallorca només hi ha dos centres que compten amb l'etiqueta d'ecomuseu. Es tracta de l'Ecomuseu de Son Lladó, a Campos i l'Ecomuseu de Cala Gamba, a Palma. Aquests espais disposen d'elements patrimonials, però cap dels dos respondria a la definició clàssica d'ecomuseu, com un museu participatiu dissenyat i operat conjuntament amb la població local (Rivière, 1992; Roigé, 2007). Tots dos són privats, i cap administració pública els ha impulsat ni forma part de la gestió. M'atreviria a dir que, de moment, tampoc acabarien

(ecomuseologia)

de complir les noves definicions d'ecomuseu (de Varine, 2020).

1. **Ecomuseu de Cala Gamba (Palma).** Es tracta d'un club nàutic ubicat a la badia de Palma on, en un petit espai de recepció, es mostra una col·lecció de fotografies dels orígens del club, des del naixement als anys trenta del segle xx. Es concep com un espai per interpretar l'entorn, on hi ha restes prehistòriques i pedreres de marès. L'element diferenciador d'aquest club és que ofereix uns avantatges d'amarraments gràcies als quals es conserva una flota de 25 embarcacions tradicionals de diferents tipologies, mantingudes gelosament pels propietaris i que participen en les regates de vela llatina que s'organitzen. Amarrades a un pantalà tradicional, es troben acompanyades per uns panells que parlen de la seva tipologia i del mestre d'aixa que les va construir.
2. **Ecomuseu de Son Lladó (Campos).** Ubicat en una possessió de Campos, es dedica a l'agroturisme. La finca de caràcter agrícola i ramader aprofita el llegat històric per presentar una exposició d'objectes distribuïts per a diferents espais, que expliquen com era la vida de camp fins no fa pas gaire temps. Cal destacar un espai que concentra bona part dels elements etnogràfics, acompanyats per codis QR on se n'explica la funció. Son Lladó compta amb el segell Ceres Ecotur, que l'avalua com a finca de producció ecològica, amb especial cura per la protecció del patrimoni etnogràfic i ambiental. En aquest cas l'etiqueta d'ecomuseu serveix com a atractiu turístic i com a garantia de qualitat. La finca a

més, disposa de zones de jardins comestibles, per tal de conscienciar de la importància de tenir cura de la natura.

MUSEUS ETNOGRÀFICS A MENORCA

Fins al 2023, l'únic exemple de museu etnogràfic a Menorca el trobem al municipi de Sant Lluís, on hi ha el **Molí de dalt**, amb una col·lecció centrada en eines i ormejos del camp, majoritàriament donats per particulars i recollits per la municipalitat. S'acompanya d'una visita virtual que mostra una interpretació d'aquest passat.

El 2023 es va crear el museu **Thalassa**, gestionat per l'associació dels Amics de la Mar, de Maó. Està ubicat en unes petites coves d'extracció de marès, sota un molí de vent, al municipi del Castell. De temàtica marítima, compta amb una bona col·lecció d'estrils dels diferents oficis relacionats amb la mar, especialment dels mestres d'aixa. S'hi pot gaudir d'una visita per les diferents tipologies d'embarcacions menorquines, les quals reflecteixen un mode de vida vinculat a la mar que ocupava un ampli sector de la població.

EIVISSA I FORMENTERA

1. **Museu Etnogràfic d'Eivissa Can Ros (Santa Eulàlia).** Es tracta d'una casa del segle XVIII, gestionada pel Consell Insular d'Eivissa, que gaudeix d'un molt bon estat de conservació. El recorregut ens mostra com era una casa tradicional, aplegant als diferents espais indumentària, ceràmica i ormejos de diversa mena relacionats amb la vida tradicional d'Eivissa. Hi destaquen una bona col·lecció pictòrica i un trull, que no és originari de la casa però exemplifica de forma magnífica com funcionava una tafona. Cal esmentar també les visites teatralitzades. Val a dir que el museu està duent a terme una gran tasca recuperadora de la memòria col·lectiva de l'illa, de tan fràgil supervivència enmig d'un entorn altament turístic, on la cultura local no és el centre de la vida contemporània. En aquest treball de recuperació de la memòria d'un passat no tan llunyà, té plantejat obrir una nova secció al Port d'Eivissa centrada en les embarcacions tradicionals i tot el món que les envolta. L'acompanya en aquest projecte l'Associació Marítima Cultural d'Eivissa i Formentera, que fa anys que lluita per la recuperació i dignificació del patrimoni marítim.

2. **Ses Païsses de Cala d'Hort (Ses Paises d'Hort).** Forma part de l'organigrama del Museu Etnogràfic d'Eivissa i es troba molt a prop de la màgica cala del Vedrà, al municipi de Sant Josep de sa Talaia. La visita permet veure una casa de pagès i les

Recreació d'una premsa de vi al Museu etnogràfic d'Eivissa Ca'n Ros. Fotografia: Albert Forés Gómez.

diferents païsses per guardar animals, que ara han estat museïtzades, com també un petit espai de sembra de plantes aromàtiques on aprofundir en la coneixença del paisatge vegetal de la zona. El conjunt divulga la vida de l'horta eivissenca, la ramaderia i la producció de mel.

3. **Museu del Trull de ca n'Andreu (Sant Carles, Santa Eulària).** Es tracta d'un centre privat, on es parla del passat agrícola i on cal destacar el trull per fer oli.
4. **Museu d'Etnografia de Formentera (Sant Francesc).** La seva col·lecció se centra en els segles XIX i XX i, com altres espais, ens parla de les tasques agrícoles de l'illa.

CONCLUSIONS

Com hem vist al llarg d'aquesta enumeració dels diferents centres, podem gaudir de riques col·leccions que ens mostren el passat agrícola i en comptades excepcions el passat marítim de les illes. Es tracta, però, de col·leccions que en la majoria dels casos no dialoguen amb el present, un present on encara podem trobar tant grans extensions agrícoles com petites finques que intenten sobreviure al model depredador de turisme que s'ha consolidat a les illes. Aquest model es podria repensar i s'hi podria dialogar d'una manera diferent, com fa l'agroturisme de Son Lladó.

Manca un diàleg dels espais museïtzats amb els agents de la pagesia i la ramaderia contemporània, que aposten per models de producció ecològica com a estratègia d'explotació del territori en equilibri amb el medi ambient i com a mode de subsistència del sector primari. Crec que els museus en què les col·leccions agrícoles tenen un fort pes podrien explorar aquesta via de treball amb els pagesos i ramaders de l'illa per tal de crear sinèrgies,

que ben segur serien enriquidores, defugint del folklorisme que caracteritza la majoria dels museus.

D'altra banda, cal assenyalar que els centres són més aviat col·leccions i no pas espais dinamitzadors que podrien ajustar-se més a la definició d'ecomuseu (De Varine, 2020) i fins i tot a la nova definició de museu de l'ICOM (Medina, 2020). Podrien continuar parlant d'un passat no gaire llunyà i repensar el present i el futur, afrontant els canvis que s'estan produint al paisatge, o abordant com ens pot servir la coneixença del passat per afrontar la pagesia, la ramaderia i la pesca del futur.

En la majoria dels casos, els museus etnogràfics tampoc no duen a terme una tasca dinamitzadora de la cultura local. Caldria que reinterpretessin les tradicions heretades, tal com estan fent altres tipus de museus, com les cases museu de la Fundació Mallorca Literària. També podrien establir espais de diàleg com està fent el Museu Marítim de Mallorca amb les comunitats de pescadors i les organitzacions científiques, tant públiques com privades, per reflexionar i afrontar amb noves perspectives la relació amb el medi marí. ■

Bibliografia

DD.AA (2020), *Segones Jornades d'Estudis de la Mar*, Palma: Museu Marítim de Mallorca.

A. FORÉS GÓMEZ (2020), «Museu Marítim de Mallorca, el naixement d'un museu a principis del segle XXI», *Revista del Museu Marítim de Barcelona. Drassana*. Barcelona: Museu Marítim de Barcelona, núm. 28, p. 143-156. A. FORÉS GÓMEZ (2022), «El Museu Marítim de Mallorca», en *Els museus de l'Euroregió Pirineus Mediterrània: un recorregut per les Illes Balears, Catalunya i Occitània*. Mallorca: Lleonard Muntaner Editor, p. 325-335. Col·lecció «L'Arjau», 93.

J. MEDINA ALSINA (2022), «Un nou concepte de museu. I ara què?», *Núvol, el digital de cultura*, 29/8/2022.

L. MELIS GOMILA, (2021) *Museus i turisme cultural a les Illes Balears*. Tesi doctoral, Universitat de les Illes Balears.

H. MORENO (2023), *Això era i no era. La museïtzació del patrimoni immaterial i etnològic a Mallorca*. Treball final de màster, Universitat de Barcelona.

G.H. RIVIÈRE (1992), «L'écomusée, un modèle évolutif (1971-1980)», en André DESVALLÉES; Marie Odile DE BARRY i Françoise WASSERMAN (coords.), *Vagues: une antologie de la Nouvelle Muséologie*. Lió: Presses Universitaires de Lyon, p. 440-445.

H. DE VARINE (2020), *El museo singular y plural. Un testimonio de cincuenta años de museología comunitaria en el mundo*. Santiago de Chile: ICOM Chile.

X. ROIGÉ (2007), «Museus a l'aire lliure, ecomuseus i economuseus: evolució i noves perspectives». *Mnemòsine. Revista Catalana de Museologia*, núm. 4, p. 43-56.

(ecomuseologia)

XAVIER ROIGÉ I MIREIA GUIL. Universitat de Barcelona / CETT, Universitat de Barcelona

ELS ECOMUSEUS I ELS MUSEUS ETNOLÒGICS A CATALUNYA EN L'ACTUALITAT: DEL DESENVOLUPAMENT LOCAL A LA SOSTENIBILITAT

En un article precedent (Roigé, 2017) assenyalàvem que els museus etnològics a Catalunya viuen en una paradoxa: en l'àmbit general català, la situació d'aquests centres és feble (no ha estat possible la creació d'un museu etnològic de caràcter nacional); mentre que, per contra, en l'àmbit local i comarcal no només hi ha un bon nombre de petits museus, sinó que molts han esdevingut referents internacionals.

És complex determinar les causes que han portat a aquesta situació. Com a tot arreu, el desenvolupament dels museus catalans es pot explicar per les relacions complexes entre el poder polític, els especialistes i la comunitat que els sosté. Així, mentre que en l'àmbit local els museus etnològics han estat considerats elements prioritaris per a la construcció de la identitat local (Alcalde i Rueda, 2012), en l'àmbit nacional català el patrimoni etnològic ha tingut sempre un paper secundari (Roigé, 2017). La història recent dels museus etnològics catalans pot escriure's com una successió fallida d'intents de crear un gran museu de caràcter nacional. En el context de les grans ciutats, els museus etnològics tenen un paper secundari per les seves limitacions a l'hora de competir amb els grans museus d'art –que projecten una imatge de modernitat i d'aparador turístic– i per la dificultat d'explicar la complexitat de les identitats en un context canviant i multicultural. Per això, i per una manca d'ambició museística, els governs no han considerat prioritària la inversió en aquests museus. Afegim-hi també dues raons més: l'escàs interès de l'antropologia social com a disciplina acadèmica per a la museologia, amb una visió distant, generalment crítica; i, d'altra banda, l'efecte de la crisi econòmica que es viu des del 2007, que comportà una dràstica reducció dels pressupostos públics dedicats als museus.

LA SITUACIÓ ACTUAL DELS MUSEUS ETNOLÒGICS LOCALS

El text de Manuel Rueda que precedeix aquest article ofereix una excel·lent panoràmica dels orígens i el desenvolupament de la nova museologia a Catalunya i de com l'ecomuseologia transformà completament els nostres museus locals i comarcals. Com ell mateix explica, es diguin o no ecomuseus, la majoria dels museus etnològics locals que es desenvoluparen

a Catalunya a finals del segle xx es fonamentaren en les bases teòriques de l'ecomuseologia (De Varine, 2020). La principal innovació, de tota manera, va ser la idea que els museus eren un motor de desenvolupament del territori, sobretot en zones sotmeses a despoblament i a canvis en els sistemes de producció (agrícola o industrial), cosa que implicava la necessitat de cercar elements d'identitat cultural fonamentats en el patrimoni cultural (Prats, 1997).

Cinquanta anys després de l'aparició de la nova museologia, el model dels museus locals ha canviat considerablement. La majoria segueix definint-se pels principis d'aquest corrent museològic, però podríem dir que estan entremig de dues plaques tectòniques. D'una banda, tenen la pressió per contribuir a la generació de recursos i fins i tot crear productes que impliquin una certa rendibilitat. Molt sovint se'ls veu només com a agents per aconseguir un desenvolupament turístic: resulta paradoxal que als webs municipals, comarcals i nacionals sovint se'ls troba únicament com a equipaments turístics. D'altra banda, als museus se'ls dema-

Cartell del Museu Etnològic del Montseny, Arbúcies. Tot i no dir-se ecomuseu, està fortament influenciat pels principis de l'ecomuseologia. Fotografia: Xavier Roigé.

na tenir una projecció social, oferir serveis culturals a la ciutadania, i cada cop més respondre a nous reptes socials (sostenibilitat, accessibilitat, espais saludables, perspectiva de gènere, canvi climàtic, multiculturalisme...) i museològics (formació de noves col·leccions, noves tecnologies, xarxes socials, museus virtuals,...). A sobre, han de fer-ho amb uns recursos i un personal sovint mínims, i amb una important manca de suport polític. Tot plegat fa que els museus estiguin sotmesos a tensions com l'equilibri entre el servei a la comunitat local i l'ús turístic, o la dificultat de construir una identitat local sobre la base de les formes del passat davant d'unes comunitats actuals molt diferents.

Segons els nostres càlculs, a partir de les dades del Departament de Cultura de la Generalitat, de les 487 institucions reconegudes el 2021 com a museus o col·leccions a Catalunya (115 museus i 372 col·leccions), el 37 % es defineixen com a totalment o parcialment etnològics (180). Però si bé els museus etnològics són els majoritaris, també són els que reben un menor nombre de visitants: si prenem les dades del 2019 (abans de la forta davallada provocada per la pandèmia), els museus i col·leccions amb caràcter etnològic tenen una mitjana de 1.487 visitants anuals (13.216 els museus, davant de la mitjana general de 92.514; i 1.244 les col·leccions, davant d'una mitjana de 25.762 visitants).

Els més visitats, l'any 2019, van ser el Museu Etnològic i de les Cultures del Món de Barcelona (amb 54.067 visitants), el del Joguet de Figueres (47.375), el de la Pesca de Palamós (44.622), el del Suro de Palafrugell, 42.738), el Vinseum de Vilafranca del Penedès (32.859), el del Torró i la Xocolata d'Agramunt (28.508) i el Molí Paperer de Capellades (23.770). D'altres més específicament etnològics locals tenen prop de 20.000 visitants, com el de la Pell d'Igualada (20.473), el del Ter (19.907), l'Etnològic del Montseny (19.010), el de la Vida Rural (18.403) i l'Etnogràfic de Ripoll (17.219). Després vindrien l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu (16.784), els Musèus dera Val d'Aran (15.531), el Centre d'Interpretació de l'Antic Comerç (14.224), la Farinera de Castelló (Ecomuseu Farinera, 12.280), el Comarcal de Cervera (11.062), el de les Terres de l'Ebre (18.987), el de l'Anxova i la Sal (12.669) i el del Càntir d'Argentona (12.728). La resta de museus etnològics tenen menys de 10.000 visitants.

Un dels principals problemes dels museus etnològics locals és l'aïllament i la dimensió reduïda. Per fer-hi front, el 2008 es va crear la Xarxa de Museus d'Etnologia de Catalunya, integrada actualment pel Museu de la Mediterrània, el de la Pesca de Palamós, l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, el de la Vida Rural, el Comarcal de la Conca de Barberà, el de les Terres de l'Ebre, el Musèu dera Val d'Aran, l'Etnogràfic de Ripoll, l'Etnològic i de les Cultures del Món de Barcelona, l'Etnològic del Montseny, el Vinseum i el d'Història de la Immigració. La gran majoria són museus ubicats

En molts casos es tracta de petites experiències locals i associatives creades per a salvaguardar la memòria col·lectiva a partir d'objectes d'ús agrícola, festiu o ritual

en poblacions petites i mitjanes que han aconseguit al llarg de la seva trajectòria una excel·lent projecció pública i un treball important amb la comunitat. El treball en xarxa pretén posar energies en comú en els camps expositiu, de conservació i d'investigació; així, la Xarxa ha aconseguit portar iniciatives ben interessants com la campanya *Memòries d'una pandèmia* per preservar la memòria de la covid-19. Altres iniciatives com exposicions itinerants o recerques conjuntes marquen també un camí per desenvolupar. El treball en xarxa és, sens dubte, una de les millors alternatives per a la continuïtat i la consolidació d'aquests museus.

ELS ECOMUSEUS AVUI

L'ecomuseologia, com es mostra en aquest dossier, ha tingut una influència molt significativa en el panorama museològic català (Roigé, Arrieta i Abella, 2012) i molts museus s'han inspirat en aquest concepte, com gran part dels que hem mencionat anteriorment. En molts casos es tracta de petites experiències locals i associatives creades per salvaguardar la memòria col·lectiva a partir d'objectes d'ús agrícola, festiu o ritual amb el desig de recollir un passat que es creu que està desapareixent i que cal preservar (Fabre i Privat, 2011). Molts d'aquests equipaments sovint tenen una forta relació amb el territori i es presenten com una institució local dedicada sobretot a la dinamització social i econòmica.

Tanmateix, el nombre de museus que s'anomenen «ecomuseus» és més reduït. Amb aquesta denominació tindriem a Catalunya una quinzena institucions: l'Ecomuseu del Parc Natural de l'Ebre (1988, el primer), el de les Valls d'Àneu (1994, probablement el més conegut i que fins i tot va obtenir la Creu de Sant Jordi el 2020), l'Ecomusèu Ço de Joanchiquet a la Val d'Aran (1995), el de l'Oli a La Pobla de Cérvoles (1997), el de la Vall d'Ora (2000), el dels Ports a Horta de Sant Joan (2001), la Farinera de Castelló d'Empúries (2004), el de les Valls d'Assua (2005), el Molí Petit a Sant Joan de les

(ecomuseologia)

Reconstrucció d'un bar de poble al Museu Etnològic del Montseny, Arbúcies. Fotografia: Xavier Roigé

Abadesses (2007), el del Blat a Taradell (2012), la Casa Sintet a Alins (2014), el de la vida rural de Belianes, el de la mar a Calafell (2013), el del Moianès (2015), el de Sant Joan de l'Avellanet a Bagà (2016), i el del Poble Gitano a Barcelona (2021).

Tot i que aquests ecomuseus han nascut en períodes diversos i tenen característiques molt diferents, poden classificar-se en tres grans tipus. El primer és el que es fonamenta en el model d'antenes, és a dir, que té un equipament central i després diferents equipaments patrimonials gestionats pel mateix museu, com en el cas del de les Valls d'Àneu o el dels Ports. Ho és també el del Moianès, que conté diversos espais visitables com un forn de calç, poues, un rentador de llana o una mina d'estany. Aquest model radial és freqüent en els ecomuseus en l'àmbit internacional, amb la idea de gestió integral del territori, és a dir, d'un museu que s'estén més enllà dels seus murs. En segon lloc, tenim els ecomuseus que es redueixen a un sol edifici, sovint una casa rural (Ecomusèu Ço de Joanchiquet), un espai de producció agrícola (Ecomuseu de l'Oli) o un espai industrial (Casa Sintet). I en tercer lloc, hi hauria els museus de temàtica més urbana, com l'Ecomuseu del Poble Gitano, una iniciativa en ple Raval de Barcelona que ofereix visites a un petit espai, però sobretot una comprensió de la cultura i la música gitanes del barri.

REPTES I DEBATS PER AL FUTUR

Arran de l'evolució dels museus etnològics a Catalunya, de la seva situació i dels debats que hem presentat, s'obren diversos interrogants sobre el futur. La nova museologia i l'ecomuseologia han estat decisives per a la configuració d'aquests centres, però els museus sempre estan sotmesos a processos de transformació i ara cal adoptar noves iniciatives i reactualitzar els principis de l'ecomuseologia. Són molts

els reptes que els museus hauran d'afrontar, però els podem sintetitzar en cinc:

1. **Finançament.** La qüestió és complexa perquè els baixos pressupostos estan ofegant les possibilitats de funcionament quotidià, les condicions laborals i les possibilitats de renovació. Però com assenyala Bergeron (2009:80), hem de convèncer els organismes públics de la necessitat que els museus perdurin pel seu paper cultural i social, per la contribució als grans reptes d'una cultura compartida i oberta. Parafrasejant l'obra de l'economista Schumacher (*Small is beautiful*), Bergeron considera necessari reivindicar les accions a escala local com a prioritàries, pel seu paper decisiu en l'economia local i nacional. Cal una política decisiva i valenta de finançament d'aquestes institucions.

Armari de les sis claus, símbol de l'organització política a la Val d'Aran, on es guardava la documentació del Conselh Generau d'Aran i que només es podia obrir amb totes les claus que tenien cadascun dels representants dels terçons. Fotografia: Xavier Roigé

2. **Obrir-se a nous patrimonis.** Els museus s'enfronten també als canvis en la noció de patrimoni: el concepte de patrimoni ha anat ampliant-se i cada vegada més elements són susceptibles de convertir-se en patrimoni (Adell i Poucheur, 2017). Els museus etnològics haurien de convertir-se en els gestors del patrimoni immaterial local, ja que són els organismes que millor poden fer-ho, i també d'altres aspectes com la memòria històrica. L'eixamplament de la noció de patrimoni és crucial, una qüestió que ja va formular la nova museologia quan posava la preservació de la memòria com a element central del museu.
3. **Crear col·leccions contemporànies.** Els museus han de revisar les polítiques de col·leccions. Els objectes –encara que conservin un rol important– deixaran de tenir un paper exclusiu. Les noves reserves seran cada vegada més digitals i la noció d'autenticitat no tindrà el mateix significat que va tenir fa unes dècades, quan es van crear gran part d'aquests museus. La qüestió és complexa, perquè hi ha una tendència a conservar objectes en desús, però els museus s'han d'obrir a col·leccions contemporànies, tant d'objectes físics com de testimonis i records digitals. Cal crear noves col·leccions sobre el present (amb objectes físics i testimonis) i es podria fer de forma col·laborativa.
4. **Sortir de les parets dels museus.** Des dels inicis, l'ecomuseologia insistia que els museus havien de trencar els murs dels edificis. Ja molts ecomuseus treballen en antenes i tenen elements fora del museu, però cal anar més lluny: els museus han de deixar d'estar tancats entre les seves parets i sortir als carrers, als espais públics, a les escoles, a les residències, als espais de salut, fins i tot als cafès. A més, la creació de museus virtuals és una

assignatura pendent dels actuals museus d'etnologia, perquè permetran als centres la creació de noves formes de difusió de les col·leccions i dels objectius. L'ús de les xarxes socials no s'ha de veure com un format publicitari del museu, sinó com una altra manera d'arribar a la població.

5. **Crear nous discursos i tractar noves temàtiques.** Els ràpids canvis socials que experimenta la societat catalana estan incidint també en els museus etnològics. Si amb l'ecomuseologia dels vuitanta i noranta es buscaven temàtiques pròpies dels canvis socials d'aquells moments (transformacions rurals i industrials), ara caldria fer el mateix amb els elements del nostre present. Sense abandonar els temes clàssics, cal incorporar nous temes com la immigració, la diversitat cultural, els nacionalismes, els conflictes, el gènere, les transformacions familiars, el turisme, els espais urbans o la crisi climàtica. Cal abordar tot allò que preocupa la societat actual. Evidentment, per a això cal un atreviment per part dels professionals de la museologia i de les autoritats, i una major dosi d'esperit crític.

Els reptes són enormes. Estan els museus preparats per tractar aquests temes i esdevenir un lloc de debat social? Des del nostre punt de vista, no només ho estan, sinó que són espais idonis perquè gaudeixen de gran credibilitat social. Per això cal retornar a l'esperit de l'ecomuseologia, cercant un cert empoderament social (Ausàs, 2022). Si en els seus inicis es parlava sobretot del paper decisiu dels museus en el desenvolupament local, ara cal parlar del seu paper en termes de sostenibilitat cultural. D'aquesta manera, els museus etnològics locals seguiran sent instruments decisius per aconseguir una major sostenibilitat de les comunitats locals davant dels seus reptes futurs. ■

Bibliografia

- N. ADELL; Y. POURCHER (2011), *Transmettre, quel(s) patrimoine(s)? Autour du Patrimoine Culturel Immatériel*. París: Michel Houdiard.
- G. ALCALDE; M. RUEDA (2012), «Ecomuseology and local museums in Catalonia. Influences and coincidences during the 1975-1985 period», en S. LIRA *et al.* (ed.), *Ecomuseums 2012*. Barcelon: Green Lines Institute, p. 1-8.
- A. AUSÀS (2022), «Empoderament comunitari per mitjà del patrimoni», *La Directa*, 5 de setembre 2022.
- Y. BERGERON (2009), «Los museos y la crisis. Tendencias en los museos norteamericanos», *Museos.es*, 3, p. 59-67.
- D. FABRE; J.-M. PRIVAT (2011), *Savoirs romantiques. Une naissance de l'ethnologie*. Nancy: Presses Universitaires de Nancy.

L. PRATS (1997), *Antropología y patrimonio*. Barcelona: Editorial Ariel.

X. ROIGÉ (2017), «Nous reptes per als museus etnològics a Catalunya», *Revista d'etnologia de Catalunya*, 42, p. 38-59.

X. ROIGÉ; I. ARRIETA; J. ABELLA (2012), «The development of ecomuseums in Spain. Between crisis and redefinition», en S. LIRA *et al.* (ed.), *Ecomuseums 2012*. Barcelon: Green Lines Institute, p. 351-360.

H. DE VARINE (2020), *El museo singular y plural. Un testimonio de cincuenta años de museología comunitaria en el mundo*. Santiago de Chile: ICOM Chile.

(patrimoni)

JORDI ABELLA PONS. Antropòleg i director de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu

L'ECOMUSEU DE LES VALLS D'ÀNEU: 30 ANYS REIVINDICANT TERRITORI I DESENVOLUPAMENT LOCAL

El juny de 1994, quan la Casa Gassia obre al públic les portes com a cap de l'Ecomuseu, veu la llum —després de molts anys de gestació— un ambiciós projecte que pretén combinar la salvaguarda i gestió del patrimoni amb el desenvolupament local i territorial. Just aquest any 2024 celebrem els trenta anys d'inauguració d'un projecte que des de l'inici ha reivindicat la museologia social, la implicació en el territori i el treball amb els diferents sectors de la comunitat local.

L'Ecomuseu de les Valls d'Àneu va néixer sota la influència directa de la nova museologia, que es caracteritzava per definir un nou model de museus més implicats en el territori, la població local i el seu desenvolupament. Aquesta concepció, que va representar una revolució en el panorama museològic del moment, ha marcat molts dels eixos teòrics del nostre projecte. Partint d'aquestes bases teòriques, l'Ecomuseu ha anat desenvolupant diverses línies d'acció que presentarem a continuació.

LA RECUPERACIÓ DEL PATRIMONI LOCAL

A partir de la recuperació i la posada en valor de diferents infraestructures i edificis patrimonials, repartits per tota la vall, s'ha intentat proposar un producte cultural de qualitat, suggeridor per al visitant, que aporti coneixement i també dinamitzi el territori. Des de l'Ecomuseu hem creat una estructura d'espais visitables de moments històrics diversos. Els equipaments inicials foren tres:

- **Casa Gassia d'Esterri d'Àneu**, una casa originària del segle XVIII, que ens permet introduir al visitant en com s'organitzava la vida domèstica de principis del segle XX i com ha anat evolucionant.
- **Serradora d'Alós**, on s'explica l'explotació forestal i s'il·lustra el procés que se seguia des que es tallava al bosc fins que la fusta es transformava per a la construcció.
- **Conjunt monumental de Son**, format per l'església dels Sants Just i Pastor, el campanar llombard i la torre del rellotge (antic comunidor per exorcitzar les tempestes). A l'interior es pot veure el retaule de Pere Espallargues, una joia del gòtic lleidatà del segle XV.

A poc a poc, hem incorporat molts altres elements, alguns relacionats amb les esglésies de la vall (el monestir de Sant Pere del Burgal, la vila closa d'Escaló, Santa Maria d'Àneu, Sant Joan d'Isil o Sant Pere de Sorpe) i d'altres més etnològics o històrics (com ara la formatgeria de Gavàs o la ruta dels búnquers de la Guingueta d'Àneu).¹ Cadascun d'aquests espais, que definim com a antenes, és testimoni d'algun aspecte relacionat amb el territori. Des de l'Ecomuseu intentem organitzar-ne una oferta, promoció i gestió coordinada, treballant conjuntament amb la població local, els ajuntaments, el bisbat i l'administració en el seu coneixement, conservació i difusió.

ACTIVITATS EXPERIENCIALS

En aquests darrers anys, també hem incorporat, a més dels espais visitables, una sèrie d'activitats experiencials que proposen noves maneres d'explicar les formes de vida locals i apropar-s'hi. Així, hem implementat projectes com el *Joc de Dames*, per explicar el patrimoni medieval en clau de gènere, o les rutes d'etnobotànica, relacionades amb les bruixes, les creences o la salut, o el *Holmes* (visites en clau detectivesca de diferents espais patrimonials). D'altra banda, hem dissenyat visites teatralitzades a partir de la creació de personatges com l'Esperanceta (la divertida pubilla de Casa Gassia que, de maneres provocadores, ens proposa reflexionar sobre la realitat en què vivim) o la Joana la Gascona (que ens introdueix en el paper històric de la bruixeria).

UN MUSEU DE PROXIMITAT

Una de les bases conceptuals de l'ecomuseologia és la implicació en la comunitat local, desenvolupant estratègies per fer del museu un espai de participació i d'ús social. A l'Ecomuseu hem tingut clar que el principal destinatari de la nostra acció és la població local i, per tant, intentem ser un actiu dinamitzador del dia a dia de les valls. El desenvolupament d'activitats conjuntes amb l'àmbit local, plantejades de forma col·laborativa i participativa és un dels eixos bàsics del treball de l'Ecomuseu.

LA RECERCA

Des de l'Ecomuseu, hem reivindicat el paper dels museus per impulsar la recerca local, tot i les dificultats que tenim

El treball amb la comunitat local, un dels eixos conceptuals bàsics de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu des del seu inici. Foto: Ecomuseu de les Valls d'Àneu

la majoria dels museus locals per desenvolupar aquesta funció. Entenem que la recerca dels museus ha de complir dos criteris: que sigui aplicable (en exposicions, restauració del patrimoni, retorn de coneixements a les escoles, tallers i propostes lúdiques, itineraris, etc.) i que es basi en la contemporaneïtat.

La recerca ens ha servit per crear i activar productes patrimonials (és el cas de la creació de guions per a les visites guiades als radials, o el disseny de l'itinerari sobre la frontera i els búnquers de la Guingueta d'Àneu) o també per detectar i analitzar noves línies de desenvolupament que ens permetin activar nous recursos locals.

ESPais EXPOSITIUS I MUSEOGRÀFICS

L'Ecomuseu disposa de diversos espais expositius oberts que intenten generar nous relats i actualitzar discursos museogràfics. Disposem de tres sales (250 m²) que es plantegen com a espais temporals per acollir exposicions i que ens serveixen per renovar els discursos expositius per a la població local i els visitants. Les exposicions temporals ens permeten actualitzar i augmentar constantment l'oferta patrimonial i poder obrir noves línies de comunicació amb la comunitat.

A més, sovint les sales d'exposició temporals són utilitzades per escoles, associacions i altres entitats locals per generar els seus propis productes o activitats i així utilitzar l'Ecomuseu com un mitjà d'expressió.

DINAMITZACIÓ DE L'ARTESANIA LOCAL

El projecte de dinamització de l'artesanía local es va iniciar l'any 2000 i actualment sembla plenament consolidat.

El camp d'actuació d'aquest projecte s'ha centrat en el sector artesanal relacionat amb el treball de la fusta, el teixit, el ferro, la terrissa i la cistelleria. Aquests materials, molt utilitzats històricament en l'elaboració d'objectes i eines quotidianes, estaven en un procés d'abandonament i desús. Enteníem, però, que podien convertir-se en veritables icones o símbols d'unes formes de vida molt vinculades al territori i els seus paisatges. Al mateix temps que es recuperava una part del nostre patrimoni cultural, també s'oferia la possibilitat d'articular un potencial sector econòmic que fins al moment era força desconegut, desestructurat i amb problemes de definició.

Després d'un procés de documentació d'aquestes tècniques artesanals, hem treballat amb més d'una trentena d'artesans i artesanes de l'àmbit pirinenc per crear una marca de qualitat artesana i hem obert un espai de presentació i d'exposició d'aquests materials.

NOUS TEMPS, NOUS MUSEUS

El nou context en què estem plenament immersos fa que necessàriament obrim nous processos de reflexió sobre quin és el paper que hem de tenir els museus en la societat actual.

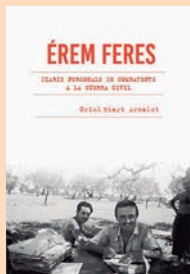
Aquesta reflexió, que ha d'anar acompanyada de propostes i accions concretes, passa també per la necessitat de buscar estratègies de racionalitat econòmica, cooperació entre sectors i major eficiència en la gestió dels recursos. Cada cop més els museus ens hem de reinventar per donar resposta a un seguit de necessitats que ja van molt més enllà de la simple conservació i exposició d'unes col·leccions.

Tot i que el futur és incert, creiem que continua sent important reivindicar el paper que podem fer els museus en la millora de la societat, sobretot dins l'àmbit local. Potser caldrà repensar els projectes, assumir més funcions de cara al territori que ens envolta i adaptar aquestes institucions als nous temps, però no tinc cap dubte que els ecomuseus i els museus de territori continuaran sent un instrument totalment vigent i útil que compagini la gestió patrimonial, la participació local i el desenvolupament.

Notes

1. Per a més informació dels diferents radials de l'Ecomuseu podeu consultar <http://www.ecomuseu.com>

(ressenyes)

Oriol RIART ARNALOT

Érem feres.

Diaris personals de combatents a la Guerra Civil

Lleida: Pagès Editors, 2023. 396 p.

La Guerra Civil espanyola ha generat, des de fa molt temps, una ingent bibliografia. No debades va ser un esdeveniment que al seu dia va commocionar bona part del món, a dreta i esquerra. Així doncs, hom podria pensar que ja està tot dit. Però no és així. Com tots els fenòmens complexos amaga, encara ara, molts aspectes per dilucidar, potser no tant pel que afecta les grans línies interpretatives com en tot allò que està relacionat amb la sort (i la dissort) de les persones i les seves activitats. Aquest és un aspecte que té molt a veure amb l'exploració i el tractament de noves fonts.

I aquest és, justament, un dels mèrits del llibre d'Oriol Riart. Historiador i fotògraf, Riart es va començar a interessar molt aviat per la Guerra Civil, especialment per tot allò relacionat amb el front pirinenc, un tema del qual és expert i que el va posar en contacte amb els diaris de Pere Tarrés, metge (i després sacerdot) destinat a la zona. Aquella llavor ha donat bons fruits: primer en forma de tesi doctoral i ara d'un llibre a l'abast d'un ampli públic lector.

Efectivament, els diaris escrits durant la guerra pels mateixos combatents no han estat una font prou explorada. Aquesta font no s'ha de confondre amb les memòries, més abundants però escrites molts anys després i, per tant, condicionades per l'esdevenir individual o col·lectiu posterior. Filant prim, Oriol Riart distingeix entre els diaris publicats i els inèdits. Els primers, pel fet d'editar-los molts anys després, han pogut sofrir alguns canvis per tal d'adequar-los als avatars biogràfics de l'autor, introduïts per ell mateix o pels responsables de l'edició.

Els autors dels diaris, explica Riart, eren en general gent llegida que prenen per model la literatura de trinxera que s'havia popularitzat a partir de la Primera Guerra Mundial, fos a través dels diaris o de la mateixa literatura, com ara el llibre d'Erich Maria Remarque *Res de nou a l'oest*, molt popular a l'època, també entre els autors citats en el llibre que ens ocupa.

El propòsit d'aquests diaris tant podia ser fer un relat dels fets com un instrument d'introspecció. Sempre seran, per tant, sincers. Imprudentment sincers, com el diari d'un soldat gal·lec que va caure en mans del comandament militar franquista

i va acabar afusellat. Quan el soldat escriu per a ell mateix, l'exercici es pot acabar convertint en obsessiu («el que no s'ha escrit no ha succeït», diu Riart). Des d'aquesta perspectiva, es pot assenyalar que, entre els creients, el diari podia ser una manera de dirigir-se a Déu; res d'estrany perquè escriure era, en els medis cristians, una forma d'oració i de meditació ben coneguda. En conseqüència, els diaris, alguns en suports molt precaris però d'altres molt ben cuidats, es convertien en el bé més preuat i el seu autor no se'n despenia sota cap circumstància, per difícil i compromesa que fos.

Oriol Ricart estudia, en aquest llibre, trenta-nou diaris. Estadísticament potser no és un nombre prou representatiu però cobreixen un ventall humà ben variat per edat, origen geogràfic, bàndol en què lluitaven (voluntàriament o per força) i posicionament polític o religiós. D'altra banda, cobreixen pràcticament tots els camps d'activitat que ens pot oferir la guerra: des de la vida quotidiana al front o la participació en el combat —amb totes les incerteses, pors i esperances que significava— fins a les experiències viscudes pels emboscats, els desertors o els perseguits, especialment per motius religiosos. El llibre es tanca amb la biografia dels trenta-nou autors; un exercici no sempre fàcil de dur a terme, però que fa justícia als protagonistes que d'aquesta manera deixen de ser anònims. Potser no cal ni dir que tots són homes. És una llàstima, però és ben explicable. La participació de la dona a la guerra no va ser tan nombrosa com la dels homes però hauria estat molt interessant poder trobar algun diari escrit per una miliciana, una infermera (aquestes molt més abundants que les primeres) o fins i tot alguna monja que va viure la guerra camuflada en un hospital republicà. No cal perdre l'esperança que ara que s'ha publicat el llibre es produeixi un efecte crida i s'acabi trobant més d'un diari escrit per una dona.

Oriol Riart, doncs, ofereix al lector una nova manera de mirar la guerra. I ho fa amb un llibre ben escrit i formalment molt ben organitzat, del qual també cal assenyalar la impecable edició que n'ha fet Pagès Editors.

JAUME BARRULL PELEGRÍ. Historiador

Maria de la Serra RABADÀ
(coord.); Josep SANTESMASES;
Dolors SAUMELL; Josep Maria
GAVALDÀ; Lis FIGUERAS

Darrere el taulell.
50 anys de botigues a
Vila-rodonà (1970-2020)

Centre d'Estudis del Gaià, 2023. 142 p.

Darrere el taulell és el nom d'una exposició amb què, amb molt d'encert, el Centre d'Estudis del Gaià va fer memòria de la importància del petit comerç local. L'èxit de l'exposició va propiciar l'aprofundiment en la recerca sobre les botigues del poble entre 1970 i 2020, en un llibre presentat per la Fira de Vila-rodonà de 2023.

El volum és el resultat d'una recerca acurada i entusiasta que il·lumina un tema que, malgrat ser essencial per la subsistència econòmica i social dels pobles, ha estat poc present a les recerques etnohistòriques. És una valuosa contribució a la visibilització de la feina d'unes dones que es posen darrere el taulell per despatxar altres dones que han tingut i, en bona part tenen encara, l'encàrrec d'alimentar i tenir cura de les seves famílies.

En la introducció, Josep Santesmases contextualitza les transformacions que s'han esdevingut en aquests cinquanta anys de comerç local i posa l'accent en els nous hàbits de consum i en el declivi inexorable de les botigues dels pobles, però també en les botigues que persisteixen donant servei. Dolors Saumell revisa l'evolució del nombre i del tipus de botigues al llarg d'aquests cinquanta anys. Josep M. Gavalrà ens acosta a la riquesa del lèxic i al significat de les unitats de mesura que eren plenament vigents la dècada de 1970 i que actualment són en desús. I, per tancar aquesta primera part més analítica, Lis Figueras reflexiona sobre la transformació dels eixos comercials en relació al creixement urbanístic de Vila-rodonà. Les transcripcions de les entrevistes a les botigueres ja jubilades ocupen la segona part del llibre i en les darreres pàgines es fa esment especial a les botigues que encara avui mantenen viu el comerç de Vila-rodonà. En conjunt, és un text acurat en la forma i el fons que torna a fer valer la qualitat de la feina feta des del Centre d'Estudis del Gaià.

MONTSERRAT SORONELLAS MASDEU. Universitat
Rovira i Virgili

Òscar JANÉ (coord.)
Revoltes i repressions
als territoris de parla
catalana (segles XVI i XVII)

Catarroja i Barcelona: Editorial
Afers, 2023. 221p.

La publicació és el resultat de la III Jornada sobre historiografia local (2021), organitzada per la CCEPC, l'IRMU i l'Institut d'Estudis Ilerdencs, i dedicada als estudis locals que s'han centrat en les revoltes i les repressions que van tenir lloc durant els segles XVI i XVII als territoris de parla catalana. Per tant, l'objectiu del llibre, tal com explica el coordinador Òscar Jané, és establir un estat de la qüestió des d'una perspectiva local d'alguns dels principals episodis de revolta popular (i consegüent repressió) succeïts durant el període, com les Germanies o l'alçament de 1640.

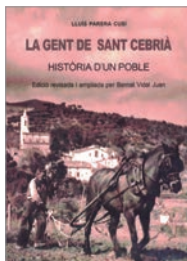
El llibre, de 221 pàgines, consta de vuit articles: dos dedicats a les Germanies de València i Mallorca; dos a conflictes, violències i resistències al País Valencià durant l'època moderna; un estudi que s'endinsa en la Guerra dels Segadors des d'una vessant literària; un article que explora la dietarística i la memorialística relacionades amb conflictes a la Catalunya moderna; un capítol dedicat a l'evolució de la Constitució de l'Observança durant el segle XVII, i un darrer article dedicat al control i la repressió del poder visionari femení a l'època moderna.

La reunió de diversos especialistes ha tingut com a resultat una publicació que s'endinsa en les principals temàtiques d'interès dels moviments de revolta popular i els processos de repressió succeïts durant els segles XVI i XVII als territoris de parla catalana. Així mateix, els articles s'hi aproximen des de perspectives diverses (social, cultural, antropològica, ambiental, jurídica i filosòfica, més enllà de la política), cosa que permet abordar amb solvència la complexitat d'uns fenòmens del tot excepcionals i transcendents.

El llibre esdevé, des del moment de la publicació, l'estat de la qüestió més actualitzat sobre aquestes qüestions i una lectura obligatòria per a tots els estudiosos dedicats tant a la temàtica com al període.

CARLOS MORUNO. ISOCAC-URV

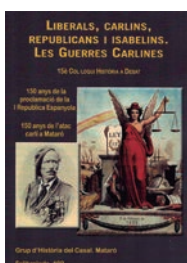
(tria de novetats)

Lluís PARERA CUSÍ **La gent de Sant Cebrià** **Història d'un poble**

Sant Cebrià de Vallalta: Centre d'Estudis de Sant Cebrià, 2023. 369 p., 20 €.

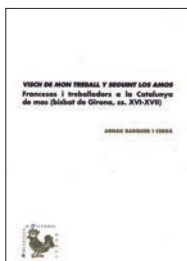
El 2023 el Centre d'Estudis de Sant Cebrià ha reeditat el llibre de Lluís Parera publicat l'any 1999, amb una revisió de la primera edició i una ampliació coordinada per Bernat Vidal. Aquesta nova publicació s'ha fet amb la intenció de respectar al màxim l'estructura i la voluntat de l'autor, incorporant aspectes del contingut a partir de noves informacions. En aquest context, s'actualitzen els arbres genealògics per il·lustrar la línia successòria de cada casa pairal de Sant Cebrià. També s'analitza l'evolució de l'agricultura i de les diferents cases de la muntanya i de la vall, així com l'evolució de l'església, l'escola, la sanitat, l'obra pública, les comunicacions, els sous i impostos i la Guerra Civil a Sant Cebrià de Vallalta.

Felibrejada 102 **Liberals, carlins,** **republicans i isabelins,** **les Guerres Carlines.** **15è Col·loqui Història a** **Debat.**

Mataró: Grup d'Història del Casal de Mataró, 2023. 150 p., 22 €

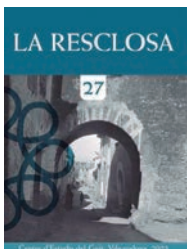
El número 102 de la publicació presenta les actes del 15è Col·loqui Història a Debat, que va tenir lloc el 10 i el 18 de novembre amb les guerres carlines com a temàtica principal. El volum es configura a partir de dos grans blocs, el monogràfic centrat en la proclamació de la Primera República i la Tercera Guerra Carlina i la miscel·lània de contribucions lliures. Hi trobem articles sobre la Primera República a Mataró, els dos obeliscs commemoratius als liberals matoronins, les carlinades i els avalots federalistes, els homenatges als liberals morts a Mataró, la Primera República a Argenton i el pes dels carlins i els dinàstics en el catalanisme polític conservador.

Arnau BARQUER i CERDÀ **«Visch de mon treball** **i seguint los amos»** **Francescos i treballadors a** **la Catalunya de mas (bis-** **bat de Girona, s. XVI-XVII)**

Girona: Associació d'Història Rural, 2023. 266 p., 28 €.

La immigració occitana és un dels fenòmens característics de l'edat moderna catalana, com es pot veure amb la proliferació de francesos en la documentació de l'època. A través dels registres parroquials i notariais i els fins ara inèdits llibres de Dispenses de Proclames, l'autor examina l'impacte i les característiques de la immigració occitana al bisbat de Girona durant els segles XVI i XVII i formula qüestions tant sobre les causes subjacents que van generar l'atracció dels immigrants com sobre les conseqüències en la societat agrària de les comarques gironines, paradigmàtiques de la Catalunya de mas.

La Resclosa, núm. **27.**

Vila-rodon: Centre d'Estudis del Gaià, 2023. 196p., 12 €.

En el darrer número de la revista del Centre d'Estudis del Gaià es recullen quatre articles de diferents àmbits d'anàlisi històrica emmarcats en el territori de les terres del Gaià. El primer, de Llorenç Ferrer, tracta sobre la demografia del Gaià Mitjà, amb els corresponents naixements, defuncions, migracions i mortalitat d'infants entre 1700 i 1900. El segon, de Josep M. Grau, és una anàlisi sobre l'extracció professional dels menestrals del pont d'Armentera en el període 1702-1808, feta a través dels matrimonis. El tercer article, de Josep Santesmases, explica els moviments demogràfics durant la Guerra del Francès a cinc parròquies a banda i banda del Gaià Mitjà. L'últim estudi, de Marta Mañé, tracta de la mortalitat i la devoció en el cas concret de l'epidèmia de còlera de 1885 a Salomó i el vot de poble a favor de Sant Roc.

Manuel DELGADO (dir.) **Gegants de barri**

Barcelona: Manifest Llibres, 2023. 184 p., 16 €.

L'objectiu d'aquesta publicació és tractar la reinvençió de la tradició gegantera per part dels moviments veïnals a Barcelona i el seu procés d'institucionalització municipal. El període considerat va entre 1977, amb la concepció dels gegants de Sant Medir per a la Festa Major de la Bordeta, i 1992, quan es consolida la Coordinadora de Colles Geganteres de Barcelona. Aquesta recerca històrica i etnogràfica, doncs, documenta la manera com la recuperació democràtica del carrer als barris populars va conèixer una expressió especialment intensa en el camp de la festa com a acció col·lectiva.

Joan ALEGRET SANROMÀ **Llacunencs a Amèrica**

La Llacuna: Centre d'Estudis
Llacunencs, 2023. 147 p., 15 €.

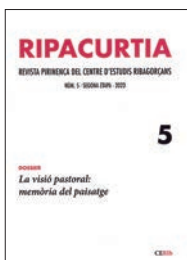
Joan Alegret presenta el seu darrer treball, on explica la història d'una part de la gent llacunenca que durant el segle XIX i principis del XX es va veure empenya, de grat o per força, a emprendre la dura aventura de l'emigració cap a les llunyanes terres americanes. L'obra consta de dues parts. En la primera, més general, es tracten aspectes com els motius de l'emigració, els mitjans de transport emprats a l'època, els països de destí o el retorn, entre altres. La segona part repassa més detingudament la història dels 89 llacunencs que van emprendre el camí a les Amèriques. En resum, aquest treball pretén recordar i retre homenatge i reconeixement a tots aquells llacunencs que van haver de passar per aquesta dura peripècia vital.

Pau VINYES I ROIG **Sant Andreu de Palomar durant la Segona República (1931-1936)** **Harmonia de Palomar durant la Guerra Civil (1936-1939)**

Barcelona: Centre d'Estudis Ignasi
Iglésias, 2023. 170 p., 25 €.

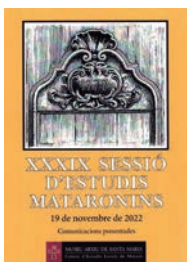
L'autor Pau Vinyes i Roig presenta el treball que durant vint anys ha portat a terme sobre Sant Andreu de Palomar durant la Segona República. El volum ha estat dividit en dues parts. La primera abasta des de la proclamació de la Segona República el 14 d'abril de 1931 (amb una contextualització dels anys precedents a la proclama, per tal de donar coherència al relat històric) fins al sollevament militar dels dies 17, 18 i 19 de juliol de 1936. La segona part ens remet als anys de la Guerra Civil, és a dir, entre el juliol de 1936 i el gener-febrer de 1939. Finalment, el llibre també fa un homenatge als que van morir o patir repressió per defensar la República i la democràcia.

Ripacurtia, núm. 5. **Segona etapa**

Benavarrí: Centre d'Estudis Ribagorçans, 2023. 183 p., 15 €.

El Centre d'Estudis Ribagorçans ha presentat el nou número de la seva revista científica, que conté un monogràfic sobre la tasca dels pastors i la transhumància com a memòria del paisatge. En aquest context, trobem articles sobre les pràctiques pastorals i el paisatge de muntanya, el conreu de cereals als Pirineus, la conservació i imatge pública del Parc nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici durant el franquisme, el pastoralisme en l'obra de Ramon Vio-lant i Simorra, i la visió del pastoralisme en l'obra poètica d'Anton Navarro. Per complementar el número es presenta un estudi de les divisions polítiques i administratives de l'Alta Ribagorça als segles XVIII i XVIII i una ressenya del llibre de Carlos Rizos sobre l'obra poètica llatina del jesuïta Miquel Dòria.

Alexi SERRANO; Georgina SÁNCHEZ (coord.) **XV Trobada d'Entitats de Recerca Local i Comarcal del Maresme**

Mataró: Arxiu Comarcal del Maresme, 2023. 268 p., gratuït.

Actes de la XV Trobada d'Entitats de Recerca Local i Comarcal de Maresme, celebrada el 15 d'octubre de 2022 i dedicada a la historiografia de la comarca. La publicació presenta la ponència inaugural de Francisco Gracia Alonso, sobre la *Fulla d'Instrucció Arqueològica* de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, i un total de divuit aportacions en forma de comunicació, amb temes que van des dels apunts sobre historiadors maresmencs com ara Jaume Lladó, Josep Maria Pons i Guri o Marià Serra, entre altres, a estudis al voltant de la producció historiogràfica i arqueològica del Maresme.

Enric SUBIÀ I COLL (dir.) **XXXIX Sessió d'Estudis Mataronins**

Mataró: Museu Arxiu Santa Maria
Centre d'Estudis Locals de Mataró, 2023. 229 p., 20 €.

El volum de la trenta-novena edició de la Sessió d'Estudis Mataronins presenta els resums de les setze comunicacions exposades durant la darrera sessió del 19 de novembre de 2022, que segueix el mateix format que a les anteriors edicions i versa principalment sobre estudis de la història de Mataró i del Maresme. Així doncs, s'hi tracten temes com les fosses comunes de la Guerra Civil, la infraestructura pública dels ensenyaments artístics, la vida associativa a Dosrius, la sala del teatre L'Aurora de Cabrera de Mar, el Fons Bartrons de l'Arxiu Comarcal del Maresme, el cementiri de Premià de Mar, la congregació de la Mare de Déu de la Bona Mort, l'evolució urbana de les viles del Maresme, les terres i masos a Argentona o el poblat ibèric de la Cadira del Bisbe.

(taulell)

192

1
2
6
10
14
18
20
22
24

SUPLEMENT GRATUIT DE LA REVISTA L'AVENÇ núm. 505

CARLOS MORUNO MOYANO. URV**EL I CONGRÉS DE JOVES INVESTIGADORS EN ESTUDIS LOCALS, UN ESPAI DE CONFLUÈNCIA**

Els dies 17, 18 i 19 d'abril de 2024 se celebrarà a Tarragona el I Congrés de Joves Investigadors en Estudis Locals. El projecte sorgeix de la necessitat de crear un espai de reunió on els joves dedicats a la recerca local dels territoris de parla catalana puguin debatre, compartir i explicar les seves experiències i la seva recerca en un àmbit que, malauradament, no gaudeix d'una especial atenció per part del món acadèmic.

El congrés s'adreça a investigadors joves d'últim any de grau o graduats fa poc, estudiants de màster o de doctorat i investigadors postdoctorals encara no consolidats a la universitat. D'altra banda, aquestes són les característiques del comitè científic que hi ha darrere del projecte, amb l'objectiu de donar forma a unes jornades dirigides a joves investigadors i també organitzades pel mateix col·lectiu.

Aquest primer congrés fundacional es planteja des d'un marcat caràcter multidisciplinari, en un intent de reflectir la realitat actual de la recerca local i els centres d'estudi, però també amb l'objectiu d'interpel·lar qualsevol investigador jove que estigui duent a terme recerca local. Així doncs, qualsevol investigador jove de l'àmbit, científic, humanístic, tècnic, social, econòmic, ambiental... és lliure de presentar una proposta de comunicació.

El congrés seguirà l'estructura habitual d'aquest tipus de jornades a partir de l'organització de taules i la presentació de comunicacions, sempre donant un gran protagonisme al debat entre els participants. Les taules seran temàtiques i s'incentivarà la participació d'investigadors que, des de diferents disciplines, puguin aportar perspectives diverses sobre temes d'estudi comuns. El comitè científic ha elaborat un llistat d'eixos temàtics que reflecteix els objectius i el tarannà del congrés. Tan-

mateix és un plantejament del tot flexible, que s'adequarà en funció de les propostes de comunicació rebudes. Els eixos són els següents:

- Demografia, urbanisme i infraestructures
- Família, quotidianitat i espai privat
- Identitats i gènere
- Metodologia i eines de treball
- Paisatge i medi ambient
- Patrimoni i memòria
- Pedagogia, transferència i divulgació
- Política, moviments socials i associacionisme
- Religiositat i creences
- Salut pública, assistència i atenció social
- Tecnologia i innovació
- Xarxes i activitats econòmiques
- Miscel·lània

Amb la voluntat de ser al màxim d'inclusius possible, s'ha inclòs un apartat de miscel·lània, un calaix de sas- tre al qual es puguin adreçar tots els investigadors que no se sentin interpel·lats pels eixos temàtics proposats. El congrés pretén abordar alguns dels reptes més importants de la recerca local, com ara les dificultats per generar impacte acadèmic, però també vol explorar-ne alguns dels punts forts, com la capacitat de transferència. Aquestes qüestions –i d'altres– es tractaran mitjançant conferències plenàries, tallers i altres activitats.

Aquest serà un primer congrés de trobada on assentar les bases d'un projecte amb vocació de continuïtat i seu itinerant, que compta amb el suport de la CCEPC i l'IRMU, entitats que formen part del comitè organitzador del congrés juntament amb Sergi Tella (UdL) i jo mateix.

Directors: Ramon Arnabat (URV), Josep Santesmases (CCEPC), Coordinació d'aquest número: Xavier Roigé; Producció: L'Avenç; Disseny original: Can Seixanta; Tria de novetats: Hèctor Isidro (IRMU); Dipòsit Legal: B. 47.520-76; ISSN 2339-6997

Consell de redacció: Victòria Almuni (C.E. Seniençs), Joan Busqueta (UdL), Bernat Campins (Institut d'Estudis Baleàrics), Josep Campmany (Centre d'Estudis del Baix Llobregat), David Cao (P. Estudis Osonencs), Meritxell Ferré (Centre de Lectura de Reus), Narcís Figueras (UOC), Enric Garcia Domingo (M. Marítim Barcelona), Andreu Ginés i Sánchez (Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià), Oscar Jané (UAB), M. Carme Jiménez (IRMU), Manuel Lopez Esteve (UdL), Joan-Lluís Mas (Terra dels Avis, Cat. Nord), Jordi Morell (Taller d'Història del Clot), Manuel Pastor (Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià), Jaume Perarnau (Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya), Joaquim M. Puigvert (UdG), Teresa Reyes (Oficina Patrimoni Cultural - Diputació Barcelona), Enric Saguer (UdG), Carles Santacana (UB), Sebastià Serra (UIB), Ramon Ten (Fundació Bosch i Cardellach), Francesc Viso (CCEPC).

Consell assessor: Agustí Alcoberro (UB), Ferran Archilés (UV), Josep Casanovas (UVic-UCC), Montserrat Duch (URV), Enric Guinot (UV), Antonieta Jarne (UdL), Antoni Mas Forners (C.E. Repoblació Mallorca. UIB), Marina Miquel (Subdirecció general del Patrimoni Arquitectònic, Arqueològic i Paleontològic), Conxita Mir (UdL), Vicent Olmos (UV), Joan Peytavi (UPVD), Santi Ponce (UVic-UCC), Joan Santacana (UB), Gemma Tribó (UB), Antoni Virgili (UAB). <http://www.irmu.org/projects/plecs>.

Revista editada per:

Amb le suport de:

